

EZT IRTÓ PROFIN ELRENDEZTÉK AZ EMBEREK

Csernyus Lőrinc, Siklósi József és Turi Attila beszámolójának részletei. Elhangzott az Országépítő felkérésére 1992. június 2-án a Bástya Sörözőben

A „magyarok kocsmája” a lakótelepen nyílt meg, ahol laktunk, 1991 július végén és októberig volt nyitva. Addig minden este ott ültek a melósok. A kocsmá egy kertre nyílt meg az utcára. Volt saját strandja is, egy babszem alakú medence, az éjjelnappal nyitva volt. 15 méter biztos volt a hosszab-bik irányban. A kocsmá 10 méterre volt ettől, egy telken belül, a kerthelyisége a medencére nézett.

A közönségének a 90%-át a magyarok adták, a bevételnek a 99%-át. Gyakorlatilag azzal, hogy a fürdési lehetőség megszűnt, azzal a kocsmá is bezárt. A falu szempontjából rossz helyen volt, más biztos, hogy nem jött ide, csak azok, akik a lakótelepen laktak, volt három vagy négy spanyol család, a magyarok mellett ők jártak oda a gyerekekkel.

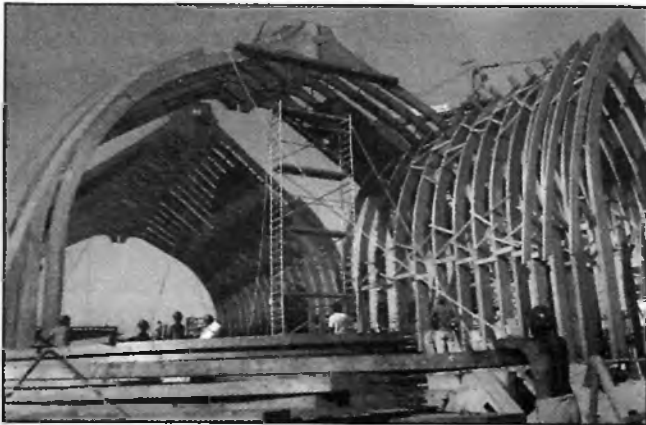
A lakótelepet az Expóra építették. Egy bank finanszírozta azzal a céllal, hogy ezt az Expo előtt bérbe lehet venni meg alatta is, és utána meg eladják.

Azok, akik ott laktak rajtunk kívül, azok már megvették, mert meg lehetett venni előbb is. Minden faluban épült ilyen telep, még 80 km-re Sevil-

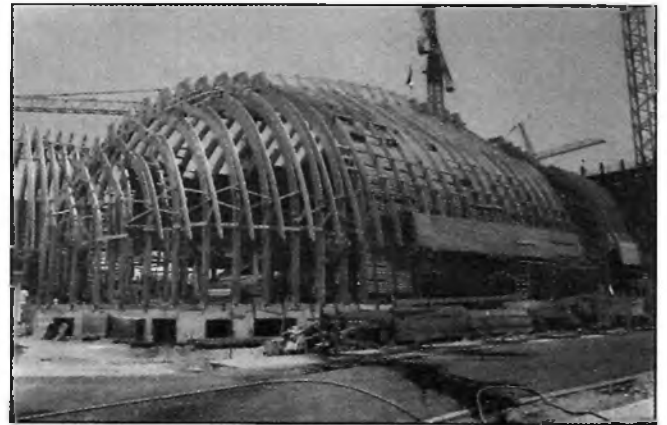
lától is, hagyományos házakkal, nagyon jó belső berendezéssel, kerttel, fürdőszobákkal, nagyon kulturált körülmények között laktak a melósok.

Ezeket a házakat egy évvel az Expó nyitása előtt kezdték kiadni, az Expó maga fél év, azután jön a bontás, és ezalatt bejön a bérleti díjból az építési költség és amennyiért eladják utána az már a tiszta haszon.

A minisztérium bérelte a házakat ott. Most már több helyen laknak magyarok Sevilben is, egy másik faluban a Hungexpók. Ezekben a házakban mi voltunk az első lakók. A munkások nyolcan laktak átlagban, egy-két kivétel volt, és mi általában hárman, négyen voltunk. Általában minden szobában két ember lakott és minden szobához volt fürdőszoba. Mert egy házban négy hálószoba volt és három fürdőszoba, egy konyha és egy nagy nappali. Nekünk mindegyikünknek volt külön szobája, amikor ott voltunk, meg egy fürdőszoba. Ehhez a telephez tartozott a strand és a kocsmá, amiről szó volt.

Lomnici

Lomnici

Több család is dolgozott kint, például a harangöntést is apa és fia csinálta, aztán a szcenikusok között dolgozott férj és feleség, Simon ácsnak ott volt a két fia, aztán a Csertő Lajosé, a rézművesé. A székelykapukat két testvér faragta. Lomnici Péter felesége az anyagkönyvelést végezte. Ribik Sanyi bácsi és a felesége is kint voltak mind a ketten, a Kati néni is anyagbeszerző volt és könyvelő, a Sanyi bácsi meg építésvezető.

Aztán volt a szakácsnő meg a férje, aki eredetileg a legfőbb anyagbeszerző volt, de megbetegedett, annyira rosszul volt, hogy nem egyeztek bele az orvosok, hogy hazautazzon, nem bírta volna ki az utat. Gyakorlatilag rendbejött, most jól van már, minden reggel ő vette a zsemlet az embereknek. Ő járt a piacra, miközben a felesége egyedül főzött a 70 főre. A telepen, ahol laktunk, egy konyhában,

egy darab gáztűzhelyen, illetve kint egy tornácra beállítottak még egyet, de tulajdonképpen egy háztartási konyában főzött 70 emberre.

Minden ház ment a saját lábosaival a vacsoraért, egy ház kapott egy vándlinggal. Ez az egy meleg étel volt, kint az építkezésen kétszer hideg kaja, két spanyol zsemle, bucinak hívták és ahhoz volt paprika, konzerv, felvágott vagy sonka. A vacsora úgy volt megszervezve, hogy amikor a buszról leszálltak az emberek, ki-ki elment a saját házába, egyvalaki meg elment annak a 8 embernek a kajájáért, akivel együtt lakott. Kialakult az, hogy minden házban volt egy-két ember, aki legfőképp foglalkozott a kajával, mert a vasárnap úgy volt, hogy szombaton odaadták a nyersanyagot a vasárnapi kajához.

Vasárnap Éva, a szakácsnő nem főzött. Odaadtak házanként mondjuk három csirkét előkészítve, amiből ha akart rántott csirkét csinált az a 8 ember, ha akart paprikás csirkét. Minden lakásban voltak ilyen „mamik”, szóval volt a Lali mami, a Józsi mami, a Gróf Sanyi meg a Vass Feri, akik egy-egy ilyen házban főztek. A melósok lakásaiban elképesztő rend volt, tisztaság, szóval az hihetetlen, polcokat csinálgattak, mindenfélét, szóval ki volt jól találva. Volt egy ember aki hatkor kelt, megfőzte a kávé és ágyba vitte a többi embernek, a másik hétnek, szóval ezt irtó profin elrendezték az emberek egymás között.

Sokszor főztek pörköltet, az egy standard kaja volt, krumplival, nokedlival. Amikor otthonról jött anyag, meg jöttek vendégek, akkor a kihozott anyag egy része az otthonról küldött sonkák és kolbásztekercesek tömkelege volt, szóval hazulról állandóan jött az utánpótlás.

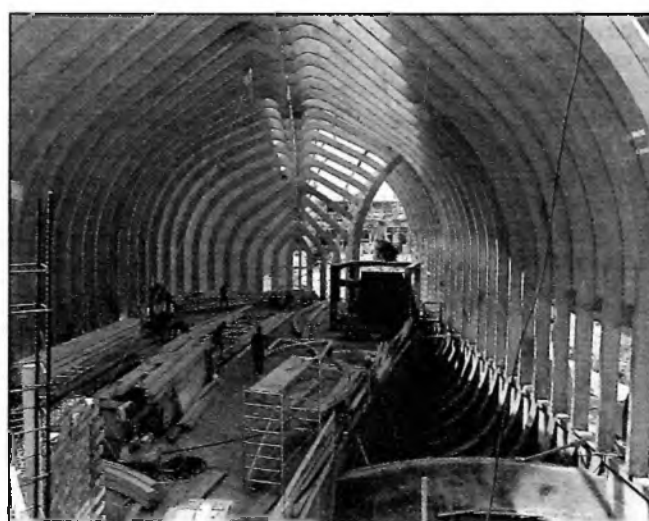

Geleta

Amikor valaki repülővel jött, akkor hozott friss paradicsomot, és akkor Lomnici lecsót csinált, extázisban volt reggel hatkor vasárnap, hogy ő most hazai paradicsomból, paprikából csinálhat lecsót, és meghívott boldog boldogtalant, hogy az ő lecsóját kóstolják meg. Vajda Feri meg Töröcskei Józsi azért mentek öltre, hogy melyikük főzzön, és néha versenyt rendeztek vasárnap, hogy ki tud finomabbat csinálni.

A „mamik” vasárnap reggel hatkor keltek, és nekiálltak és délig püfölték a húst, meg dolgoztak a konyhában, hogy mire hazamegy a másik hét, akkorra ők már terített asztallal várták. Az egész ilyen gyönyörű rendben, szépen ment.

A szakácsnő iszonyatos adagokat adott az embereknek, nem bírták megenni, de általában minden házban volt egy bélpoklos, aki öt adagot evett mindenből, szóval eltüntette a maradékokat.

Geleta

Amíg Rudi ki nem érkezett, aki Ribik Sanyi jött helyettesíteni, addig nem nagyon volt ilyen kirándulás, néha elkezdődött egy-egy szervezés, a munkások azt mondták, hogy jó-jó megyünk, mondták szerdán, aztán szombaton, hogy inkább fekszem meg alszom, meg meleg van. Na most Rudi olyan volt, aki ha már ott van, mindent meg akart nézni és ezt meg akarta osztani az emberekkel is, ő amúgy is beült a kocsijába, és elment ide-oda, amoda. Például kitaláltuk, hogy menjünk el Afrikába, de vigyük már el a munkásokat is, és egyszer ki volt jelölve időpont, akkor az nem jött össze valami miatt. Aztán addig jártuk az embereket, hogy végülis mindenki beleegyezett, hogy menjünk Afrikába. Felhívtunk egy helyi utazási irodát, előre lefoglaltunk egy kompjáratra oda-vissza 70 jegyet, ha már elmegyünk 300 km-re akkor át is tudjunk menni, ne kelljen várni, előre megvettük a jegyeket, minden.

Elmentünk a Surján buszával, tömve volt, akkor mindenki jött.

Elérkeztünk Algecirasba, innen ment a komp és átmentünk Ceutába, ez tulajdonképpen Spanyolor-

szág, csak már az afrikai földrészen. Ezért tudtak jönni a székelyek, mert ők például Gibraltárba nem mehettek, mert román útlevéllel Anglia területére nem lehet vizum nélkül belépni.

Nem is Ceuta volt érdekes, az egy lerobbant város, rengeteg a katona, de az, hogy mentél a hajón, és hogy egyik oldalon a Földközi tenger, másikon az Atlanti óceán, és láttál delfineket kiugrálni a vízből, kísérték a hajót. A tenger majdnem sima volt, de elég jól billegett a hajó így is és hát volt aki rosszul lett, de a legtöbb ember az élvezte, hogy ott úgy mászkál a hajón útban Afrikába. Egyórás volt az út, talán még annyi sem, 15 km a távolság, ott van legközelebb Európa Afrikához, azalatt a Makona videokamerája semmi mást nem csinált, csak csoportokat vett fel a hajókorlát-nál egymást átölelve úgy, hogy látszódjon mögöttük Arfika. Minden munkásnak volt egy videokazettája és jöttek az építkezés alatt is, hogy ezt vagy azt vegyék fel rá.

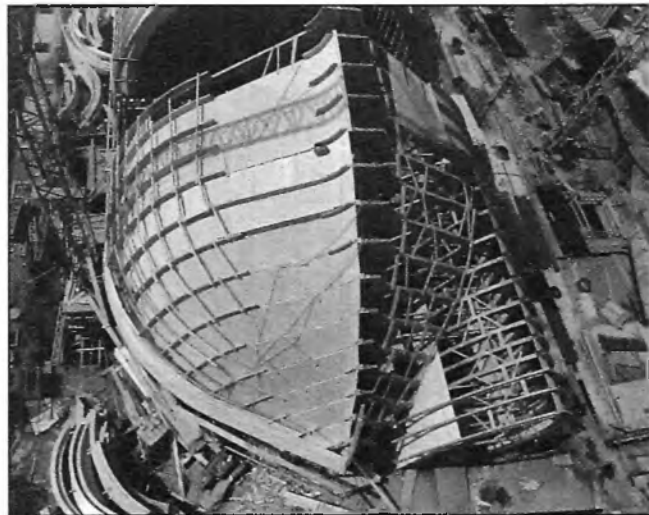
A Makonának volt egy Panasonic videokamerája, amit direkt azért vettünk az elején, hogy nyomon kövessük az építkezést. A Surjának is volt egy

kamerája, de nem volt aki kezelje, mert hát mindenki dolgozott, és ahogy látták, hogy járunk-
kelünk a házon, odaadták a kazettákat, hogy
akkor vegyünk fel valamit: figyelj, sétálj ide-oda az
Expon, vedd fel ezt is, azt is. Ebből balhék is
voltak, mert az Expon nem lehetett videózni, csak
engedéllyel. Tudom, mert engem egy nap hétszer
állítottak meg a biztonsági őrök, hogy hagyjam
abba. Dehát ez olyan volt, hogy minden zsebedben

volt egy kazetta, és akkor cserélgetted, hogy min-
denkinek meglegyen, amit kért. Nekik ez irtó fontos
volt, mert valahányszor hazamentek az emberek -
egy hazautat fizetett a Surján - vitték a saját
kazettájukat, meg a legtöbb ember küldött vele
kazettát, hogy lássa a család, hogy ő ott áll a
pálmafa alatt, meg Afrikába vagy dolgozik valamit
és így tovább.

Geleta

Geleta

Valamikor februárban merült fel, hogy a székely
ácsokra szükség lesz, amikor megkapta a Makona
ezt a vállalkozást és valamikor júniusra várták,
hogy megjelennek. Ehhez képest adminisztrációs
nehézségek miatt július végén jöttek ki. Mert
ahhoz, hogy ők ott kint munkavállalási engedélyt
kapjanak Magyarország alkalmazottjaként, ahhoz
magyar munkavállalási engedély is kellett. Ezt
pedig akkor a helyi rendőrség adta ki, és a kapos-
vári rendőrség, ahová a Surján tartozott, nem volt
erre hajlandó, mert a Belügyminisztériumnak
akkor már volt egy olyan rendelete, hogy nem
szabad kiadni idegen országbeli embereknek
munkavállalási engedélyt, mert munkanélküliség
van. Repülővel kellett hogy jöjjenek, mert fran-
cia-német vízumot nem kapnak román állampolgá-
rok. Tehát repülővel jöttek Barcelonába, felment
értük a busz, az lehozta őket. Szekercével, rendes
régi keretes fűrészszel jöttek meg. Az első nap a
szerszámaikat rakták össze, pucolgatták, élezget-
ték, becézgették őket.

A munka végén, amikor Köllő Mikinek eltűnt a
szekercéje, szóval nem találta meg a csomagolás-
nál, teljesen kétségbe volt esve, sírt, hogy nincs
meg, hogy nem viheti haza a szekercéjét, ami tízen
valahány éve az övé. Hál' Istennek meglett aztán.

Nem is szekercéjük van, hanem baltájuk. Hosszú
nyelű balta. Kipróbáltam a karomon, tényleg levitte
a szórt, olyan éles. Másfél óránként, két óránként
élezték, egy 5-6 cm-es kis fenékövel és az arcukon
próbálgatták, hogy elég éles-e. Ha azt mondták
egyiküknek, hogy vágd el itt ezt a fát, akkor nem a
stýlfűrészért ment, hanem elkezdte aprítani, de a

vége olyan bütüfelület maradt, ami használható.
Kicsit tovább tartott, de nem volt hajlandó más-
hogy csinálni. Mi ezt Lomnicival láttuk először, a
harmadik-negyedik napon, hogy megjöttek. Egy
tölgyfa oszlopba bele kellett csapolni egy ferde
támaszt. Az ács felrajzolta ceruzával, és fogta,
olyan jó méternél hosszabb nyelű fejszéje volt, és
azt fogta, felemelte a feje fölé, mi azt mondtuk, még
jó, hogy van 3-4 plusz oszlop, mert nem lehet,
hogy oda fog ütni, és hajszal pontosan a ceruzavo-
nalra ütött, és ezt megcsinálta mind a négy olda-
lon, és szépen kifaragta a csapolás helyét. Gyalulni
is tud a szekercéjével, megtámasztja a fokát a
másik kezével és gyalul vele, és abszolút sima
felületet hoz létre.

A két székelykaput úgy rakták össze, hogy a
végén már cikiztem őket, hogy ez már valami
babona nálatok, hogy nem használtok semmifajta
gépet.

Druzsbának hívták a láncfűrész, mert náluk
csak az orosz láncfűrész van. Ignác a szegezett
tartót vágta láncfűrészszel és szögbe akadt, kicsor-
bult a láncfűrész és vitte Nyitraihoz és mondta,
hogy élezd meg már a druzsbámat. Az meg csak
nézett, hogy az mi? Szóval nekik újdonság volt a
körfűrész, meg az egyéb gépek. Ha ismerték is,
nem szoktak vele dolgozni.

Például le kellett csiszolni az oszlopokat, az egyik
székely ráült az oszlopra és elkezdte nyomni a
Black & Deckert, este leszállt és a gép az szétfolyt.
Ezeket a kis barkácsgépeket pár óránként, amikor
már forró, le kell tenni pihenni. Szabály szerint
szétszedte a Gyula, az egyik gépkezelő egy ezer-

mester, és kiborult, mert azt mondja, hogy ilyet még nem látott, megfolyatta a csapágyat, úgy, ahogy volt, ki kellett dobni. A székelynek azt mondta reggel a Lomnici, hogy ezt le kell csiszolni, ő estig csiszolt, és estére teljesen tönkre is ment a masina.

A munkások úgy egyeztek a Surjással, hogy munkaruhát az adtak, de cipőt maguknak kellett venniük és ehhez 2000 pezeta hozzájárulást adott a tsz. Tehát aki kétezerrel olcsóbban vett, az pénzt is kapott, aki drágábban, az hozzáátett a sajátjából. Első nap elvitték a nagy áruháza a székelyeket, hogy ők is vegyenek cipőt maguknak, és senki nem

Lomnici

vett semmit, mert hát ők még életükben ilyet nem láttak, mert azért még Magyarországon sincs ilyen hatalmas bevásárló központ, hát ők csak néztek és járkáltak, de semmit nem tudtak venni. Az óceánnal meg póruljártak első hétvégén, ahogy ők ott voltak, ment az óceánhoz a busz, mindenki szólt nekik, hogy nagyon vigyázzanak, mert az óceánnál a nap teljesen más, mint máshol. Ők meg, hogy az ő székely bőrüknek mit számít egy kis nap meg az óceán. Aztán a Szász két napig nem is jött dolgozni, mert 40 fokos láza volt, a többi ember is beteg lett, mert szinte szénné égtek a napon.

Lomnici

A spanyol munkásoknak van egy egyórás ebéd-szünetük, kettőtől háromig, amikor gyorsan belapátolják a kaját, megisznak utána egy liter sört, és hanyattfekszenek, minden helyzetben képesek aludni. Árnyékos helyeken, oszlopoknak, szeméttartóknak dőlve, motorháztetőn, mindenhol, szétvetett karokkal, lábakkal, és horkoltak kettőtől háromig. Aztán 5-6 felé ők is elmennek haza. Sevilában 11-kor élénkül meg az élet, pláne nyáron, akkor már kezd a hőmérséklet is csökkenni. A színházi előadás 10-kor kezdődik, meg féltizenegykor. Akkor egyszer csak tömve lesz a város, a belső rész, és mindenki sétál, és mindenki beszélget, jól érzi magát, korzózik.

A falu és falu környéki futballbajnokság eredményhirdetése éjjel 3 órakor kezdődött.

Ez együtt volt a falu védőszentjének az ünnepével, 5 órás körmenet volt, 8-tól éjjel 1-ig, fantasztikus volt, mindenki kiment az utcára, és ment a körmenettel. Elöl ment a pap, utána egy hatalmas tető alatt volt 15-20 gyerek, és egy teljesen felcícomázott arany színű Mária szobrot, Szent József szobrot, meg a védőszent szobrát vitték. Hatalmas szobrok voltak, fejenként vagy 30 kg jutott egy gyerekre és megroskadva vitték ebben a dög melegben. Utána ment a fúvószenekar. Összesen öt fúvószenekar megy ilyenkor, mert egy van a falunak és még négy jön át a szomszédos falvakból, kölcsönkérlik.

Az öt zenekar egymástól messze ment a menetben és mind mást játszott, mert annyira hosszú volt már a menet, hogy amit az első zenekar játszott, azt nem hallotta a második. Öt különböző

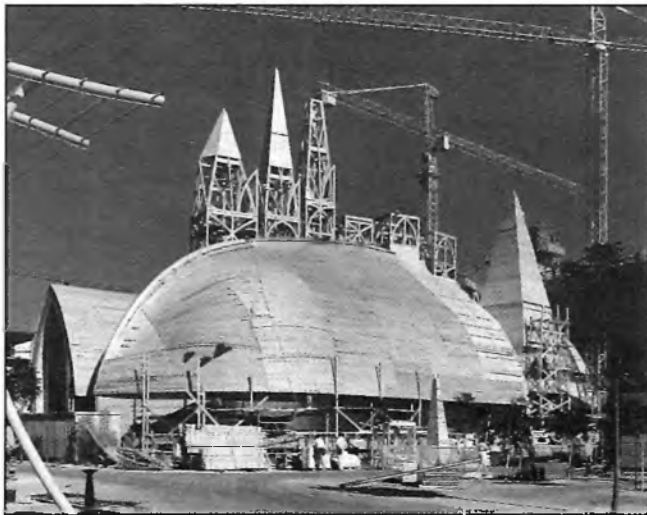
irányba indult el a menet a templomból, de mind az öt bejárta az egész falut, néhol keresztelték egymást, akkor megállt az egyik és utat adott a másiknak. Amíg álltak, a fúvósok berohantak a legközelebbi kocsmába, megittak egy sört és visszamentek. Fantasztikusan vidám volt az egész. Minden olyan háznál megállt a körmenet, ahol öreg ember volt vagy beteg és ezért is tartott olyan soká, mert a pap megállt, beszélgetett velük, megáldotta őket, addig állt a körmenet, fújták a zenét vagy trécseltek. Éjjel egykor visszaértek a templomba, gyorsan ledobálták a templomi ruhát, kijöttek csapzottan, ezeket a gyerekeket menet közben vízzel locsolták, néha kijött az egyik a szobor alól, kiegyenesedett, nyújtózott, aztán ment vissza. Nagyon készülnek erre egész évben, cementes zsákkal treniroznak. Én többször is találkoztam velük amikor áprilisban kint voltam, éjjel mentünk Sevilába kocsmázni és egyszer csak jöttek a főúton ezek a gyerekek cementeszsákokat hoztak ugyanezen az állványon és ugyanazt a menetet lejárták éjszánként két héten keresztül minden éjszaka, hogy ne legyen gond a szobrokkal.

Szóval egy órakor mindenki jön a templomból, és akkor mindenki elmegy kocsmázni. Az utcán, téren emberek, mindegyik kocsmá dugig, és akkor volt a helyi futball klub díjkiosztó ünnepsége. Zenekarok voltak, és amikor mentünk reggel fél 8 felé be az Expora, az utolsó emberek akkor mentek haza, vagy mentek a munkába egyenesen.

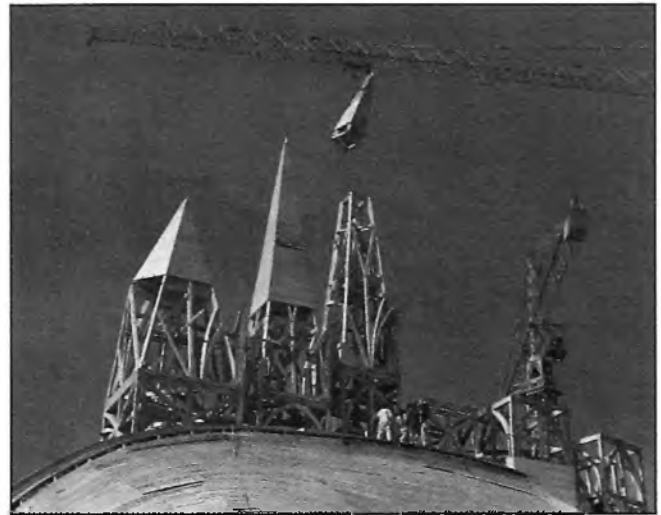
Ez nem hivatalos ünnep, csak a falunak az, ott nincs meló aznap. Egész furán vannak az ünnepek. Vannak az állami és vallási ünnepek, aztán

vannak tartományi ünnepek, és ezen kívül van minden falunak, településnek védőszentje, akinek a napja ott a legfontosabb ünnep. És ha mondjuk ez itt van a hét végén, akkor két hét múlva a

szomszéd faluban. Nincs átfedés, de nincs nagyon messze sem egymástól, szinte folyamatosan lehet ünnepre készülni.

Geleta

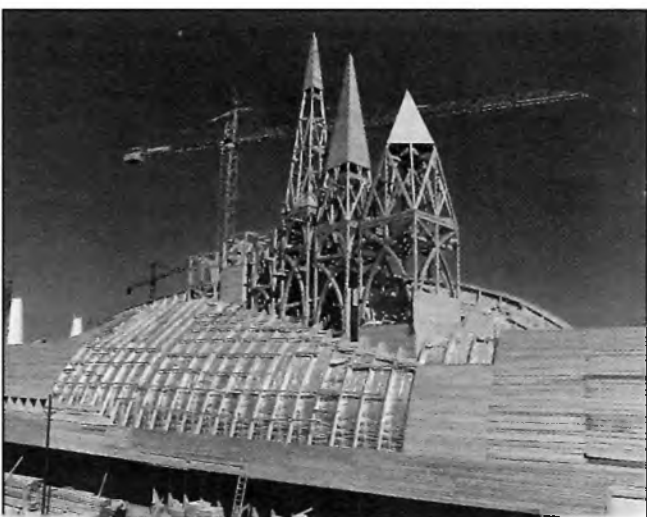
Geleta

A magyar munkások azon kívül, hogy „sör”, meg „kérem”, meg egytől tizig számolni, semmit nem tudtak spanyolul. Mégis meghívták őket vendégségbe, vasárnap ebédelni jártak a helybéli barátokhoz, egyedül, mindenféle tolmács nélkül. Randevúztak lányokkal, valahogy csak megértették egymást.

Egyedül a kis Káplár volt az, aki rendszeresen megtanult spanyolul. Lakatos srác, 24-25 éves, nagyon értelmes, ő akart is tanulni. Abban az utcában, ahol lakott, az egyik spanyol családnak volt egy vele egykorú fia, együtt mászkáltak már a legelejétől fogva mindenhova. Nagyon jóban voltak, a Káplár csinált body-gépet a srácnak. Az építkezésről hazavitték a hegesztőgépet, szerszámokat és egész hét végén ott dolgozott, összeállított valamilyen edző-gépet.

Kapott kölcsön egy Citroent több hónapra ettől a családtól, mert ők nem használták és odaadták neki. Kicsit össze volt törve az egyik oldala, de ment. Majd minden este ott volt náluk, mindig kérdezgette tőlük, hogy ezt hogy mondják, azt hogy mondják. Ő csinálta a magyar árlapot is a kocsmához, szóval ő fordította le a spanyol kocsmárosnak az árlapot.

Olyan volt ez a kocsmamegnyitás, hogy pont aznap jött haza a Surjának az az idős építésvezetője, akinek a szíve nem bírta ezt a meleget, és az utolsó napon mindenáron fizetni akart a munkásoknak, meg nekünk a kocsmában. A spanyol kocsmában megnyitás napján szokás szerint nem lehet fizetni, mert az rossz előjel az üzletre. Úgyhogy nagy veszekedés volt, hogy most hogy tud ő vendégül látni minket, de nem lehetett.

Geleta

Geleta

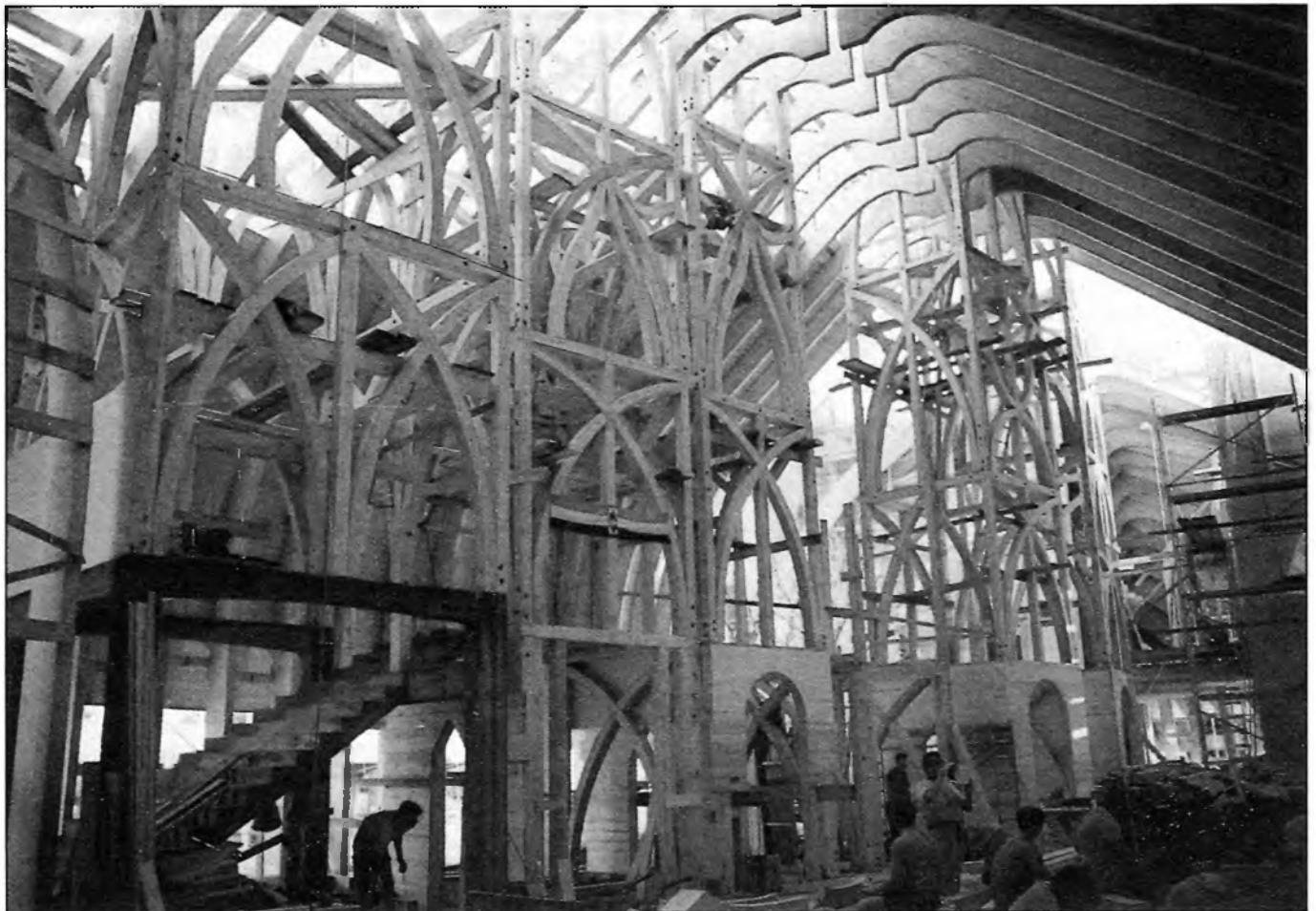
A helyiekkel való mindennemű kapcsolattartást igazában Nelli csinálta, aki elvileg csak tolmács lett volna kint. De végül a komplett adminisztrációt, a műszaki adminisztrációt a hatóságok felé, az Expo szervezete felé ő vitte végig. Mondjuk, az is hozzá tartozik, hogy az Expo hatóság elnéző volt a magyar pavilonnal szemben, miután kiderült, hogy a magyar pavilon egy kuriózuma az Exponak, meg egyébként is elég jól haladt, minden probléma ellenére a magyar pavilonról mindvégig azt mondták az Expo vezetői, hogy a legjobban haladó és a legkevésbé problémás pavilon.

Az elismerést nagyon növelte, hogy látványos sebességgel készült el a palafedés, tulajdonképpen döbbenetesen rövid idő alatt, a durván három és fél ezer négyzetméter másfél hónap alatt lett kész. Pedig egy magyar palás ilyen palával soha nem találkozik. Péterék Baszkföld déli szélén vették.

A spanyol palagárak a francia és német piacot szolgálják ki. Jöttek a spanyolok, hogy honnan van ez a pala, jöttek andalúzek ugyanezzel, mert ők sem ismerik. Van Leontól nem messze egy olyan nagyságú hegység, mint a Bakony és ez az egész tiszta, természetes pala. Kb. 15 éve, amikor a természetes építőanyagok iránti igény felmerült Európában, akkor indult meg komolyan a kitermelés. Addig a falu, de a külső állapotuk még most is olyan XVI-XVII. századi, szinte középkori állapotban élnek az emberek, egy fűrt kút van a falu közepén. Ezen közben manufaktúrák vannak a

palatermelésre, kézi munkával csinálják annak ellenére, hogy a németek és a japánok már kifejlesztettek gépeket a pala formálására, ezek a raktárakban állnak, mert ez adja a munkát a környékbelieknek. A hegyből kivágják iszonyú nagy tömbökben, feldarabolják 60-70 cm vastag lapokra és azt kézzel szeletelik fel, mindig úgy, hogy felezik, tehát nem úgy, mint a szalámit, hanem mindig két egyforma vastag darabra nagyon széles fejű vésővel.

Csak középen lehet hasítani, mert ha nem felezi, akkor pikkelyek szakadnak csak el a kötőbról. Amikor megvan a kívánt vastagság, ez 4 mm-től felfelé van, akkor pedig karos pogácsa szaggató formákkal szaggatják a kívánt formára. Tehát egy nagy üzemcsarnokban csinálják az egészet, behozza a teherautó a tömböt, felteszik a fűrész alá, az felvágja, oda kerül a szeletelőkhöz, azok továbbadják a szeleteket, és onnan megy a formázókhoz és ládázókhoz. Amikor mi odamentünk megvenni ezt a tételt, akivel eredetileg megállapodtunk, az lemondta, mert ez neki túl nagy tétel volt. Na most ezekben a falvakban annak van ilyen pala manufaktúrája, aki időben tudott egy palahegyet vásárolni, és ezek a legeslegújabb Mercedesekkel és számítógépekkel felszerelve laknak azokban a falvakban, ahol a tehénszaros, sáros, köveztlen utakon járhatnak csak. Elképesztő ez az egész vidék.

Erdei

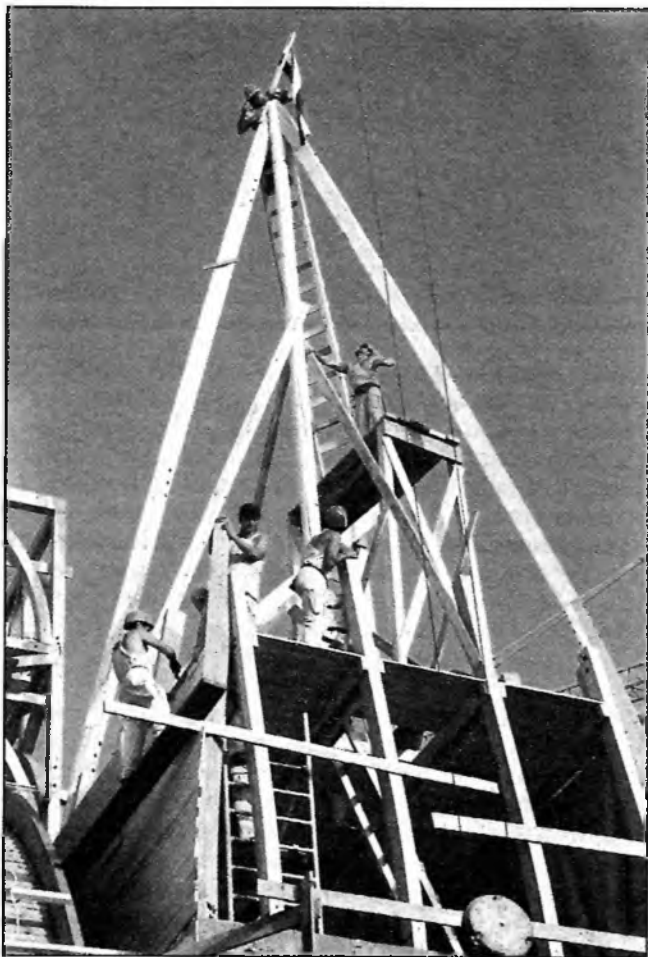
Péter a szervezésben eszméletlen profi volt, szóval annyira kitalálta ezeket a dolgokat. Például azt, hogy a tornyok úgy vannak megcsinálva, hogy nincsenek rajta állványlyukak. Aki ott volt az építkezésen, az tudja, hogy az nem olyan marha egyszerű, nem is technikailag megcsinálni, mert azt lehet, de időben megcsinálni, egy ilyen tetőre úgy feltenni állványt, hogy alatta te lepalázkod a tetőt, a tornyok kész vannak, és kiemeled az állványokat két oldalra, mert azt csinálta Péter, nem szétbontotta az állványt, hanem egyben kétfelé kiemelte az állványokat. Arról kár, hogy nincs fénykép, amikor elválnak egy ilyen csőállványrengeteg az épülettől, és ott függ a levegőben. Egyből egy absztrakt dologgá válik, semmi köze a házhoz, és azt úgy egyben leemelni, tudni, hogy hol kell megkötni, hogy ne billenjen ki, ne verje le a palát – az már nem egyszerű. És ezt Péter mindig a földről kiabálta fel, ebben utolérhetetlen volt.

Tulajdonképpen ugyanez a történet megtörtént június elsején is, amikor az első tartót beemelték. Volt egy fajta presztizsharc, Zsigmond, Deák és Péter között, hogy hogy kell ezt az egész házat összerakni.

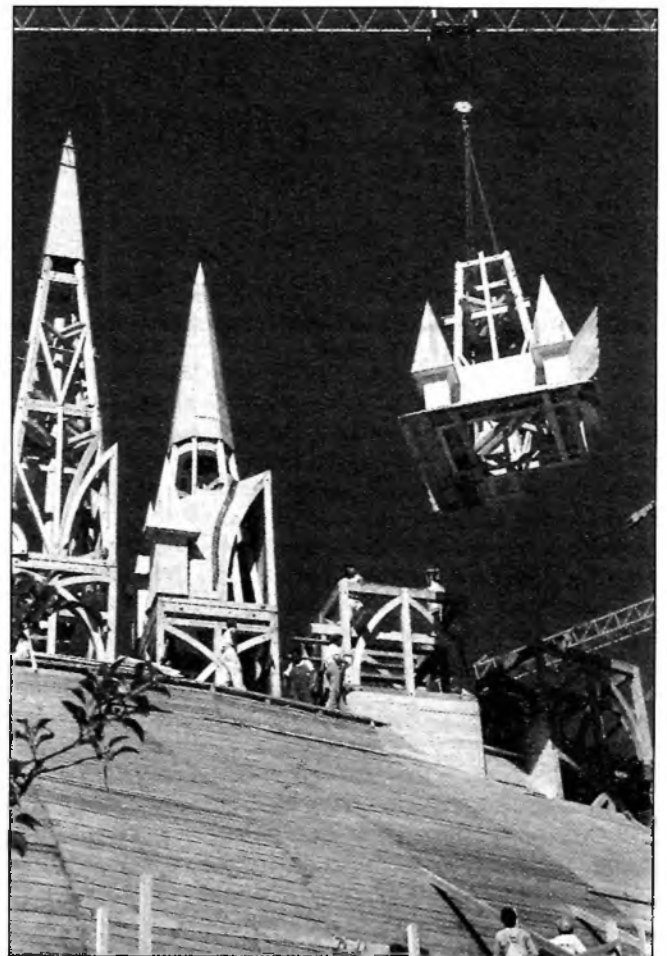
Nekünk az volt az álláspontunk, hogy Péter tudja, hogy kell egy ilyen szerkezetet megcsinálni, mert aki a szigetvári kaszinót össze tudta rakni, az tudja ezt is. Aki meg még nem csinált végig ilyet, az meg ne legyen biztos az igazában.

Hetekig nyaggatták Pétert azzal, hogy adjon számítást erről meg arról, hogy ezt mérnökiek kell végezni. Péter végül tulajdonképpen stikában állította fel az első tartót, mert annyira elege volt, és annyira infernalis volt ez az egész dolog. Június elsején bentmaradt 7-8 emberrel, két személyautóval az Expon és titokban felemeltette az első tartót. Na most ehhez tudni kell, hogy ez egy szokatlan emelés volt, tehát az, hogy lapjával van emelve egy háromcsuklós tartó, nem két oldalról van beemelve vagy két oldalról kihúzva. Ez tényleg szokatlan, mert ha megrántja a daru, vagy egy kicsit is excentrikusan húzza, akkor vagy kiugrik a saruból és azt senki nem fogja meg többé, vagy eltörik a tartó, lecsúszik és kész. Póttartó nem volt, mivel minden egyes tartó más alakú. Péter végig ott állt a tartó alatt, függetlenül attól, hogy onnan lehet látni, ezek régi mérnöki dolgok, vagy mindegyik tartóra ráállt, és megemeltette két méterig, és akkor ugrott le, ez baromi finom dolog, hogy érezte a tartó mozgását. Nagyon jók voltak a darusok, nagyon jó szakemberek, szóval nem tudtak egymással a dologról beszélni, először Erna tolmácsolt, de aztán oda jutott a végén, hogy Péter áll középen és a darus Pétert nézi, és Péter csak mutogatott fel, jobbra, le és megvoltak már ezek a jelek közöttük és a darus Péter kezét nézte.

Szerencsére jók voltak a daruk is, amikor leálltak, szépen, lassan álltak le, volt bennük nyomatézár, nagyon pontosan lehetett velük dolgozni.

Erdei

Erdei

Emlékszem, jöttek vissza éjjel tizenegy, fél tizenkettő felé két személyautóval. Szerintem az összes kocsmában megálltak, ami útközben volt. Péter mindenkinek fizetett, részeg volt az egész

társaság, teljesen szürreális utcabál volt, minden lakásból előkerültek a piák, és kint mindenki ott örömködött a munkások között.

Gelela

Számomra az volt a legdrámaibb nap, egy szombati nap, zuhogott az eső, ez már decemberben volt, a rézdíszeket kellett beemelni a tornyok tetejére, és úgy volt, hogy aznap be kell emelni mindet, mert aznap volt utoljára daru, és egy hétig készültünk rá, és szabtuk, mértünk megállás nélkül, mert ehhez nem is az állódaru kellett, hanem bérelni kellett valami eszelős drága mozgódarut, nagy kinyúlású autódarut, csak a kiállítás 50 ezer pezeta, szóval így indul, és tízezer egy óra. De az állódaru is kellett, az állódaru emelte a rézdísz, a másikban ment kosárral az ember, aki szerelt és hát ezeket összeirányítani, elég izgalmas dolog volt. Aznap elkezdett esni az eső, úgy, ahogyan egész héten nem esett. És zuhogó esőben mentünk, és vettünk esőköpenyeket meg cipőket a kint dolgozó embereknek, elkezdtünk beemelni, és nem ment a dolog, mert egy csomó rézdísz nem passzolt, újra kellett volna szabni, szokásos dolog volt, de az idő sürgetett és zuhogott az eső és hideg volt. Akkor elment a Magdi az ismerős büfésekhez, akik már régen bezártak, hogy lehetne-e valami meleget

kapni, szombaton délután már nincs semmi az Expon, meleg teát, vagy kávét, kakaót hozni az embereknek, mert ronggyá áztak. Erre odahoztak egy gépet, amivel egyszerre lehetett mindenféle meleg italt csinálni. Hoztak három üveg konyakot, de nem fogadtak el ezekért semmit, csak azért hozták, hogy legyen valami szíverősítő a fázósoknak. Péter majdnem sirt, Magdi sirt is, mert végül nem sikerült befejezni a munkát. És mikor a büfés látta, hogy szomorúak a magyarok a pavilonnál, akkor még külön ajándékokkal próbálta őket vigasztalni.

Aznap Péter végül azt mondta, hogy ne erőltessük tovább, nem fog menni, csak túleröltetjük a dolgot, legfeljebb hétfőn is kirendelünk autódarut. Nagyon leeresztett Péter, vasárnap elvittem őt kirándulni meg a családját, soha nem szokott elmenni, egy cseppkőbarlangban voltunk Aracénában, ez nagyon jót tett neki, és hétfőn újult erővel nekiláttunk.

Akkor sütött a nap egész nap, de nehezen ment így is, baromi nehezen, és este 6-kor már minden munkás elment, csak az a 9 fő maradt kint, akik ezt csinálták, 9 fő meg a műszaki irányítás. Rendszerek voltak a darusok is, mert ők is túlóráztak, maradtak, nem mentek haza, és este 9 felé sikerült az utolsó díszet betenni a helyére, és akkor kész volt, akkor volt számomra kész tulajdonképpen ez a pavilon. Akkor Kis Miksi felment a hatos toronyba, csak úgy felmászott és elkezdett harangozni.

Este tízkor teljes csend volt az Expon, nem volt már senki, csak a magyar pavilon egyik tornyának a harangja szólt, és mindenki úgy állt lent, hogy nem mertek egymásra nézni, hanem lefelé, és akkor újra jött a büfés Antónia három üveg kenyakkal, hogy végre megvan. Ittunk, és Péter akkor felhívta Imrét a lakásán, hogy Imre bácsi jelentem, hogy minden a helyén van. Imre ezt úgy mesélte később az irodában, hogy azt hitte, Péter részegen telefonált neki, pedig csak arról volt szó, hogy annyira elérékenyült, hogy alig tudta ezt elmondani.

Geleta

Geleta

Az elején arról volt szó, hogy alumínium harangok legyenek a tornyokban, mert az könnyű, meg az magyar szabadalom, a Jenei és Oborzil féle harang. De kiderült, hogy bár az alumíniumharang ugyanazt a hangot szólaltatja meg, csak más a lecsengése mint egy bronzharangnak és másképp is kell használni.

Órbottyánban öntötték a harangokat, ott van a harangöntő műhely, Csúry Laci bácsi ment ki és vizsgálta be őket, le volt írva a szerződésben, hogy milyen hangúakat kell kiönteni, hogy alkalmasak legyenek mindenféle harangjátéknak az eljátszására mind az öt zeneszerző művében.

Tehát ki volt találva az a 14 hang, egy oktáv terjedelemben, amiket ki kellett önteni. Gyönyörű szép ünnepség volt, amikor készen lettek a harangok, és Gombos csináltatott egy ideiglenes harangállványt a kertjében, ahova felfüggesztette mind a 14 harangot. Elég szép számmal voltunk ott kinn

Imrével, jöttek a tévétől, az órbottyáni három egyháznak egy-egy papja mondott beszédet.

Nem szentelték fel, csak megáldották a harangokat, mert felszentelni a helyén kell, tehát csak az útra áldotta meg a katolikus, az evanglikus meg a református pap, kis kórus énekelt, aztán sámlikra felálltak a résztvevők, megfogták a harangok nyelvét és volt egy karmester, aki így a többiek mozgatta harangokon elvezényelte a Hímnusz első két sorát és egy-két magyar népdalt, meg más zenéket. Imre mondott egy köszönő beszédet, a harangok így készültek el.

Ez is fontos, hogy az az ember és az a kompánia, aki vele dolgozik, nem úgy ad át egy harangot, hogy nesze itt van. Nemcsak be van hangolva, hanem épít hozzá egy megfelelő állványt, kitalálja, hogy legyen egy karmester, akivel le lehet játszani az ünnepi dalokat, odahív három papot, azért ez valami más, ez nem függ a pénztől, de a becsület és a méltóság megkivánja.

A zenei program beállítása úgy kezdődött, hogy először felszerelték a hangosító berendezéseket, ezt Barnáék csinálták, ő vitte a szoftvert, betáplálta az egészet, lepróbálta, és működött. Akkor kiment a Rádiótól egy hangmérnök, Horváth István, ő végig kint volt, és minden zenész kint töltött egy kis időt, és a saját zenéjét ennek a hangmérnöknek a segítségével lejátszotta a pavilonban, több napon át tartott ez, tehát hogy innen hogy szóljon, onnan hogy szóljon, szóval szétválogatták a zenéjüket a látogatási program szerint, pl. ha a film elindul, akkor a zene lehalkul. A zenészekkel volt egy 16 sávós felvétel, amit tulajdonképpen úgy szedtél szét, ahogy akartál, a kinti technika az erre alkalmas volt.

Minden toronyban 4-5 hangszóró volt, meg hát a nagyteremben nem tudom mennyi, most ezt simán meg lehetett csinálni, hogy mondjuk a cintányér szóljon az egyes toronyban ekkor, és a hozzátartozó dobznak a hangja meg szóljon a kettesben, tehát emyire szét lehetett szedni a zenét.

A 16 sávós felvételt itthon a rádió stúdiójában készítették, mind az öt zeneszerző anyagát felvették így.

Attól kezdve, hogy egy zenére azt mondták, hogy ez jó, komputeren volt az egész vezérlés és attól kezdve már csak be kellett ütni, hogy a hanyas számú zene menjen, és a program maga vezérelte a filmmel, mindennel, ajtókkal együtt.

Tulajdonképpen erről elég kevés szó esik, de én ezt a Barnától tudom, hogy ez a program egyedülálló a világon, amit itt a pavilonban használtak, ez a szoftver magyar szabadalom.

Vajda Feri a fényeket csinálta és ő hozott mindenkit magával ehhez a belső szcenikai programhoz, Barnáékat – B. Kiss Barnabást is. Az ő cégüknek, a Szcenikának saját fejlesztésű hangszórók vannak, amit ők maguk készítenek. Ide például rezgéstompító hangfaldobozokat csináltak, mert számoltak azzal, hogy egy 400 wattos hangszóró, ha beindul, akkor a palát esetleg libegteti. Szóval itt minden egyedi.

A szcenikai program nagyon komoly. Térben és időben vezérli az egész pavilon belső működését, tehát ajtónyitás, zene, film, fény, hang ez nem egy színpadon történik, hanem egy vonuló mozgás keretében. Ott derült ki a helyszínen, hogy a világ különböző részeiről származó berendezéseket kell összehangolni és képes volt ez a keverőrendszer erre az egészre. És az az igazság, hogy az egész összehangolás az utolsó két-három hétben történt. Mindenki ezektől a böhömnagy bejárati ajtóktól félt, mert nem záródtak be, ha nem egyszerre érkezett milliméterre pontosan a két szárny és jött be a fény, ami meg nem jó, mert úgy indul az egész, hogy sötétség fogadja a belépőket az előtérben.

Vajda Feri hozott egy alvállalkozót, egy osztrákmagyar kft-t, aki a Simon által legyártott ajtóhoz készítette a mechanikus szerkezeteket. Gondold el, hogy egy ajtószárny egy tonna, szóval eszelős, hogy milyen súlya van, mert öt méter meg hat méter magas egy szárny. Na most ehhez képest, mit mondjak neked, egy gyufásdoboz nagyságú szerkezet van beletéve, ami mozgatja. És ennek így kell nyitódnia, hang nélkül, néma csendben, még itthon hülyéskedtünk is, hogy magnóról valami nyikorgást fel kellene már venni, mert ez ciki, hogy jól láthatóan egy óriási várkapu kinyílik hang nélkül. Vajda szerint meg az a jó, hogy olyan megdöbbentő, hogy egy ekkora kapu hangtalanul kinyílik. Közben tele van biztonsági berendezésekkel, ha egy kisgyereknek ott marad a lába, akkor megáll, 10 dkg nyomásra leáll az egész ajtó, ez az 1 tonnás ajtószárny, érted.

Tehát ez egy nagyon furcsa kettősség, hogy egy ősi rituális kultúra jelenik meg a pavilonban, a legtermészetesebb és szabályokat nem tűrő anyagokkal és egy mai mikroelektronikához párosítva, aminek a pontosság, vagy mérettűrési határa a milliméter és a másodperc törtrésze, és ez a kettő együtt működik.

Ez a tér, ahogy Imre kitalálta, bizonyos értelemben egy mítikus tér, maga az útvonal, a kötelező bejárás, az élmények, amiket közben kap a látogató, egy rítus az egész. Ez a rítus 5000 évvel ezelőtt úgy nézett ki, hogy fehér ruhás szűzek vonultak előtted, veled együtt táncolva vezettek valahova, ahol egy pap vár, ahol meghatározott élmények értek. Csak hát most olyan korban élünk, ahol eléggé röhejes lenne, hogy hostess kislányok tennék-vennék magukat, magyarul: technikával kell helyettesíteni mindezeket a momentumokat. Ráadásul egy olyan korban, amelyik sokkal kevés-

bé fogékony ezekre a rítusokra. Na most, hogy ezt a technikát te ehhez a házhoz idomítsd, elég nagy truváj volt azok részéről, akik ezt megcsinálták úgy, hogy közben eltüntessék a jelenlétét.

Az építész azt szerette volna, Imre is, és mi is természetesen, hogy a falak szóljanak, érted, szóval úgy ahogy van, az egész házból szóljon a zene, a falak világítsanak világító testek nélkül, hát ez teljesen nem jöhetett össze. De majdnem.

A hangszórókat, ha nem tudod, hogy ott hangszóró van, akkor nem veszed észre a lámpák sehol nem zavaróak, a vetítógépet te nem látod, ahonnan jön a kép, a vetítövászon az egyedüli elem, ami szerintem kilóg az egészből.

Volt szó róla, hogy a falra vetítünk, nem mozgófilmet, hanem egy speciális diát, olyan erős fényvel, hogy megszűnik a textúrája az anyagnak, amire vetítik. Én láttam ezt a diagépet működni Bécsben, rávetített egy szobasarkokra, oda, ahol a plafon és a két fal összejön, és olyan erősen vetítette torzítás nélkül a képet, hogy eltűnt, hogy te három síkra vetítesz. Vajda Feri ilyet szeretett volna, pont azért, hogy ne legyen vászon. De Imre mindig mozgóképre gondolt, nem állóképre.

Vajda Feri, aki egyébként a szecikusok Világszövetségének az elnöke, két kézzel dolgozott, hason kúszva, hanyatt fekvé, fejfelé lógva, bármilyen pozitúrában, 57 évesen pacemakerrel. Rendkívül szerették őt, az emberek mindenkit megszerettek, akiről látták, hogy hajt ezért a pavilonért. Ennyi az egésznek a lényege.

A SEVILLAI EXPO '92 MAGYAR NEMZETI PAVILONJÁNAK SZERKEZETI ÉS SZAKIPARI KIVITELEZŐJE

**FELÚJÍTOTT KASTÉLYOK, BANKSZÉKHÁZAK, SZÁL-
LÓDÁK, TORNACSARNOKOK BIZONYÍTJÁK IGÉNYES
MUNKÁJÁT!**

Komplex vállalkozás:

- magyas-, és mélyépítés, szakipari kivitelezés,
- új építés, rekonstrukció,
- komplex fővállalkozás,
- ingatlanforgalmazás,
- befektetési tervek menedzselése az ötlettől a profitig.

SURJÁN RT.

**7472 SZENTRALÁZS, FŐ U. 96.
TEL: 82/70-111, FAX: 82/70-206**